

Нематов Жўрабек Нематиллоевич,

Тошкент давлат юридик
университети кафедра доценти,
Ҳуқуқ доктори

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-4-6>

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МАЪМУРИЙ ПРОЦЕДУРАЛАР ҚОНУНЧИЛИК АСОСЛАРИ ВУЖУДГА КЕЛИШИНING УМУМИЙ ТАВСИФИ

Аннотация: ушбу мақолада Ўзбекистон ҳудудида маъмурий процедуралар ҳуқуқий асосларининг XX аср бошига қадар бўлган давр мисолидаги қисқача таҳлили, Ўзбекистонда маъмурий процедуралар қонунчилик асосларининг вужудга келишининг умумий тавсифи, жумладан, Ўзбекистон Республикасининг "Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида"ги қонунининг қабул қилиниш жараёнининг қисқача таҳлили ҳамда мазкур қонуннинг умумий тавсифи келтириб ўтилади.

Калит сўзлар: маъмурий процедуралар қонунчилик асосларининг вужудга келиши, маъмурий процедураларнинг умумий тавсифи ва амал қилиш доираси.

Нематов Жўрабек Нематиллоевич,

Доцент кафедры Ташкентского
государственного юридического университета,
Доктор права

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ОСНОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРОЦЕДУР В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Аннотация: в данной статье приводится краткий анализ правовых основ административных процедур на территории Узбекистана на примере периода до XX века, общая характеристика возникновения законодательных основ административных процедур в Узбекистане, в том числе, краткий анализ процесса принятия закона Республики Узбекистан "Об административных процедурах" и общая характеристика этого закона.

Ключевые слова: возникновения законодательных основ административных процедур, общая характеристика и сфера действия административных процедур.

Nematov Jurabek Nematilloevich,

Associate Professor at Tashkent State
University of Law, Doctor of Law

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE EMERGENCE OF THE LEGISLATIVE BASES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: This article provides a brief analysis of the administrative procedure in the territory of the Uzbekistan until XX century and a general description of the emergence of the legislative framework of

administrative procedures in Uzbekistan, including a brief analysis of the adoption process of the law of the Republic of Uzbekistan "On administrative procedures" and a general description of this law.

Key words: the emergence of the legislative framework of administrative procedures, general characteristics and scope of administrative procedures.

For citation: Nematov Jurabek Nematilloevich. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE EMERGENCE OF THE LEGISLATIVE BASES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Journal of Law Research. 2019, 4 vol., issue 1, pp. 38-53

Ўзбекистонда маъмурий процедуралар қонунчилик асослари масаласига мурожаат этар эканмиз, аввало, маъмурий процедураларнинг ёки унга яқин бўлган масалаларнинг мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлишининг тарихий асосларига қисқача тўхталиб ўтиш лозим. Чунки тарихий манбаларнинг таҳлили маъмурий процедураларнинг мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлиш шарт-шароитларининг қиссий-ҳуқуқий таҳлилида тарихий нуқтаи назардан баъзи бир керакли хулосалар қилишимизда муҳим аҳамият касб этади.

Маъмурий процедураларнинг ёки унга яқин бўлган масалаларнинг мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлишининг тарихий асосларини мавжуд бўлган тузум ҳамда тарихий жараёнларни эътиборга олган ҳолда ушбу даврларни шартли равишда ушбу тадқиқот доирасида учга бўлиб ўрганиш мумкин. Булар қуйидагилар: 1) XX аср бошига қадар бўлган давр; 2) совет даври"[1]; 3) Ўзбекистон мустақилликка эришгандан кейинги давр. Мазкур мақолада Ўзбекистон ҳудудида XX аср бошига қадар бўлган даврда ҳамда Ўзбекистон мустақилликка эришгандан кейинги даврда маъмурий процедуралар ҳуқуқий асосларининг ривожланиши таҳлил қилинади.

Ўзбекистон ҳудудида XX аср бошига қадар маъмурий процедураларга ўхшаш масалаларнинг тарихий асослари. XX аср бошига қадар маъмурий процедураларнинг ёки унга яқин бўлган масалаларнинг мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлишининг тарихий асосларига қисқача тўхталиб ўтар эканмиз, ушбу даврнинг жуда ранг-баранглигини ҳам эътироф этмасликнинг иложи йўқ. Ушбу даврда гарчи маъмурий процедуралар деган атама қўлланилмаган бўлсада, маъмурий процедураларга яқин ёки ўхшаш масалалар шартли равишда у ёки бу тарзда мавжуд бўлган, тартибга солинган ёки мутафаккир олимларимиз асарларида бебаҳо фикрлар келтириб ўтилган дейишимиз мумкин. Мисол учун, қадимги "Авесто", Юсуф Хос Ҳожибнинг "Қутадғу билиг" ("Саодатнома") каби асарларда, ислом манбаларида (ҳадис ва оятларда), Форобийнинг "Фозил одамлар шаҳри", Низомумулкнинг "Сийёсатнома", Амир Темурнинг "Темур тузуклари" ҳамда замонавий тарихчи олимларимизнинг ўрта асрлар ҳақидаги илмий-таҳлилий тадқиқот ишларида фуқароларнинг давлат билан муносабатлари, давлат органларига мурожаат қилиши ва унинг тартиботи каби маъмурий процедураларга яқин масалалар ҳақида тўхталиб ўтилганлигини кўришимиз мумкин[2].

Ўрта аср фан ва маданиятига улкан ҳисса қўшган Аристотелдан кейинги йирик мутафаккир ёки "Иккинчи муаллим" деб ном олган ватандошимиз Абу Наср Форобий ўзининг "Фозил одамлар шаҳри" асари "Талхису навомиси Афлотун" (Афлотун қонунлар моҳияти ҳақида) китобининг 7-бўлимида: "Афлотун "Соҳиби қонунлар ўз асрининг ва келгуси асрларнинг одамлари мурожаат этадиган таълимот жорий этишлари зарурлиги ҳақидаги масалани тушунтириш билан бошлайди. Бу энг муҳим иш эканлигини эслатиб ўтади"[3].

Фуқароларнинг мурожаатлари Сомонийлар давлатида ҳам ўзига хос ўринга эга бўлган. Жумладан, Сомонийлар давридаги 10 та девондан бири "хат-хабарлар мутасаддиси девони" деб номланиб, ушбу девон вакиллари "маҳаллий идора ва ҳокимлар фаолияти ҳақида ҳаққоний маълумотлар тўплаб, тўғридан-тўғри даргоҳга юбориш имкониятига эга бўлганлар"[4].

Ўрта асрларда фуқароларнинг мурожаатларига оид нодир манбалардан яна бири Салжуқий шоҳларининг марказлашган кучли давлат барпо этишига катта ҳисса қўшган Алпарслон ва унинг ўғли Маликшоҳ даврида вазирлик лавозимида фаолият кўрсатган Низомулмулкнинг "Сиёсатнома" асари ҳисобланади. "Сиёсатнома" асарида Низомулмулк "шоҳ ва ҳокимларни адлу инсофга, сулҳ ва муруватга, давлатни оқилона бошқариб, қатъий қоида ва тартиб ўрнатишга, амалдорларни виждонли, пок, ҳалол ва иймонли бўлишга, мамлакат ободонлиги, унинг аҳли фаровонлиги, тинчлиги ва тотувлигини таъминлаш учун ҳаракат қилишга даъват этади"[5]. Низомулмулкнинг фикрича, "райят аҳли, зулму ситам кўрган ҳар бир киши, умуман норози бўлганлар амалдор ва ҳокимдан бошлаб вазир ва шоҳнинг ўзигача қабулларига бориб, шикоятни ёки маслаҳатини баён қилишлари зарур". "Сиёсатнома"нинг 3-фасли "Подшоҳнинг мазлумларни қабул қилиши, одил ва яхши хулқли бўлиши ҳақида" бўлиб, унда шундай дейилади: "Подшоҳ ҳафтада икки кун зулм кўрганларни қабул қилиб, золимларнинг додини бериб, жазолаб ва райят сўзларини бевосита эшитиб бориши керак. Агарда худованд подшоҳ додхоҳларни олдига чақириб, ҳафтада икки маротаба уларнинг сўзларини эшитади ва золимларнинг жазосини беради, деган хабар мамлакатга тарқалса, унда золимлар оқибатини ўйлаб, қўрқиб бедодлик қилмайдилар"[6]. "Сиёсатнома"нинг 29-фасли "Катта ва кичикларни қабул қилиш тартиби ҳақида" бўлиб, унда шундай дейилади: "Подшоҳ қабули камайса, ишлар чалкаш, райят азобга гирифтор бўлади. Энг яхши қоида-кўпроқ қабул маросимларини ўтказиш, қабул қилиш камайган ҳолларида фитначилар куч тўплаб, мамлакат ва лашкар аҳволини огирлаштирадидилар. Қабул маросими ўтказилса, атрофдаги ҳокимлар, амир, саййид ва имомлар келишсин" деб фуқароларни қабул қилишнинг ўз замонасига хос бир неча тартиб-қоидалари ҳақида тўхталиб ўтилган[7]. "Сиёсатнома"нинг 49-фасли "Шикоятга келганлар жавобини бериш ва уларнинг ишларини инсоф билан ҳал қилиш ҳақида" бўлиб, унда шундай дейилади: "Зулм кўрган кишилардан кўпи султон саройидан адолат истаб, муқим бўлиб қоладилар. Улар ўз ариза ва шикоятларига жавоб олсалар ҳам, баъзан кетмайдилар. Четдан кузатган бирор киши ё элчи уларни кўриб, дод-фарёдларини эшитиб, бу саройдан одамларга қаттиқ зулм ва ситам тегаркан, деб ўйлайди. Шунинг учун уларга инсоф эшигини очиб қўйиш керак. Фариб ва шаҳарлик кишиларнинг ҳожатларини йиғиб, бир жойда ёзиб қўядилар. Ходим беш кишиникидан ортиқ аризаларни кўтариб саройга кирмасин. Ҳожатлари чиққандан сўнг беҳуда ошуб ва фарёд кўтармасдан қайтиб кетишлари лозим. Шунда ишлар тез ҳал бўлиб, райят ҳам роҳатда бўлиб, олам обод, биров-бировга бедодлик ва ҳақсизлик қилмайдиган бўлади"[8]. Юқоридагилардан кўриш мумкинки, тадқиқот мавзуйимизга яқин масала юзасидан, жумладан, фуқароларнинг мурожаатларни қабул қилиш, уларни адолатли ҳал этиш, ўз вақтида жавоб йўллаш, мурожаат билан келувчиларни қабул қилишни юқори даражада ташкил этиш, мамлакатни мустаҳкамлаш, интизомли ва барқарор давлат барпо қилиш, аҳолининг давлатга ишончини кучайтириш, давлат бошқарувида суистеъмолликларга қарши курашиш

ва адолатли бошқарувни ташкил этишда муҳим ўрин эгаллаши юзасидан Низомулмулк "Сиёсатнома" асарига ўзининг назарий фикрлари ва амалий тажрибаларини ёритган.

Бундан ташқари, XI–XIII аср бошларида Хоразм воҳасида ҳукмронлик қилган Ануштегинийлар (хоразмшоҳлар) салтанатида "қиссадор" лавозими жорий этилган бўлиб, у "ҳафта давомида султонга тушган арзлар, шикоятларни йиғиб, жума куни кечаси ҳукмдорга топширарди. Кейин эса ҳар бир арзчи ё шикоятчига тегишли жавобини берарди"[9].

Ўрта асрларда фуқароларнинг муурожаатларига оид нодир манбалардан яна бири соҳибқирон Амир Темурнинг "Темур тузуклари" ҳисобланади. Амир Темур ўзининг "Темур тузуклари"да 12 нарсани шиор қилиб олганини, жумладан, шулардан олтинчиси адолат ва инсоф билан давлатни бошқарганини таъкидлайди. "Темур тузуклари"да "золимга қарши мазлум додига етдим. Золим етказган моддий ва жисмоний зарарларни исботлагандан кейин уни шариатга мувофиқ одамлар ўртасида муҳокама қилдим ва бир гуноҳкорнинг ўрнига бошқасига жабр-зулм ўтказмадим" деб таъкидлайди. Шунингдек, соҳибқирон Амир Темурнинг давлатни бошқаришдаги тўққизинчи тузуги сифатида "райят аҳволидан огоҳ бўлдим, улугларини ога қаторида, кичикларини фарзанд ўрнида кўрдим...Ҳар бир диёр аҳолисининг аҳволидан огоҳ бўлиб турдим. Ҳар бир мамлакатнинг аҳволини, сипоҳу райят кайфиятини, туриш-турмушини, қилиш-қилмишларини, ўрталаридаги алоқаларни ҳатта битиб, менга билдириб туришлари учун диёнатли, тўғри ёзувчи кишиларни белгиладим. Бордию эгри ёзганлари менга билдирилса уларни жазоладим. Ҳокимлару сипоҳдан қай бирининг халққа жабр-зулм етказганини эшитсам, уларга нисбатан дарҳол адолати инсоф юзасидан чора" кўрганлиги каби тажриба ва ўғитлари келтириб ўтилади[10].

Юқоридагилардан шуни кўриш мумкинки, ўрта асрларда, хусусан, теурийлар давлатида фуқароларнинг муурожаатларини кўриб чиқишнинг ўзига хос тизими мавжуд бўлган ва бу масалага алоҳида эътибор қаратилган.

Теурийлардан кейинги Шайбонийлар ва Аштархонийлар даврида "додхоҳ" лавозими бўлиб, у "тушган арзларни қабул қилиш, жавобини бериш ҳамда мамлакатдаги ижтимоий адолат тартибларига риоя қилишнинг назорати" вазифасини бажарган[11].

XX аср бошига қадар маъмурий процедураларнинг ёки унга яқин бўлган масалаларнинг мамлакатимиз ҳудудида мавжуд бўлишининг тарихий асосларига қисқача тўхталиб ўтар эканмиз, фуқаролар ва давлат ўртасидаги муносабатлар маълум тарзда тартибга солинганлиги ёки бу ҳақида назарий фикрлар, амалий тажрибалар мавжуд бўлганлигини кўришимиз мумкин. Албатта, келтирилган маълумотларга асосланиб, биз тадқиқ этаётган маъмурий процедураларнинг замонавий шакл ва мазмунда мавжуд бўлгани ёки функциялангани ҳақида гапириш қийин. Аммо юқорида келтирилганлардан шуни хулоса қилиш мумкинки, ҳозирги Ўзбекистон ҳудудида ўрта асрларда ҳам маъмурий процедураларга яқин бўлган масалалар ўзига хос тарзда ривожланиб борган ва долзарб аҳамият касб этган.

Ўзбекистон мустақилликка эришганидан сўнг ҳам маъмурий процедураларнинг ҳуқуқий асослари ўзига хос тарзда ривжланди дейиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясидаги давлат органлари ҳамда фуқароларнинг ўртасидаги муносабатларга таалуқли моддаларнинг умумий

мазмунидан келиб чиқадиган бўлсак, давлат органлари ўз фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини етарли даражада ифода этиши зарурлиги, маъмурий органлар томонидан қабул қилинаётган қарорларнинг асосланганлиги бўлиши, фуқароларга тушунарли ва тегишли тартиб-қоидалар асосида амалга оширилиши зарурлигини англаб олишимиз мумкин.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Конституциянинг 19-моддасида "Ўзбекистон Республикаси фуқароси ва давлат бир-бирларига нисбатан бўлган ҳуқуқ ва бурчлари билан ўзаро боғлиқдирлар. Фуқароларнинг Конституция ва қонунларда мустақамлаб қўйилган ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсиздир, улардан суд қарорисиз маҳрум этишга ёки уларни чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмас"лиги белгилаб қўйилган.

Шунингдек, Конституциянинг 35-моддасида: "Ҳар бир шахс бевосита ўзи ва бошқалар билан биргаликда ваколатли давлат органларига, муассасаларига ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан муурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қонунда белгиланган тартибда ва муудатларда кўриб чиқилиши шарт" деб ўрнатилган.

Конституцияда тўғридан-тўғри маъмурий процедуралар ёки маъмурий тартиб-таомиллар деган сўзлар мавжуд бўлмасда, Конституция ва қонунларимизнинг умумий мазмунидан "фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари белгиланган тартиб асосидагина чекланиши мумкин"лигини англаш мумкин. Шундан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари "белгиланган тартиб асосида" бошқача қилиб айтганда эса процессуал жиҳатдан тўғри(адолатли) ташкил этилган тартиб (процедура) асосида маъмурий-ҳуқуқий тартибга солиниши мумкинлигини келтириб чиқариш мумкин.

Таъкидлаш жоизки, маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунчилик маълум бир маънода Ўзбекистон Республикасининг "Жисмоний ва юридик шахслар муурожаатлари тўғрисида"ги қонунида ҳам келтириб ўтилган дейиш мумкин[12]. Чунки ушбу қонунда жисмоний ва юридик шахсларнинг давлат органларига қиладиган турли муурожаатлари, жумладан ариза ва шикоятларини кўриб чиқишининг маълум бир тартиб-таомили ўрнатилганини кўриш мумкин. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг "Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида"ги қонуни ва бошқа қонун ҳужжатларида ҳам хусусий шахсларнинг маъмурий органларга муурожаатлари ва ушбу муурожаатларни кўриб чиқиш тартибига оид умумий қоидалар ўрнатиб қўйилганини эътироф этиш лозим[13]. Бироқ, мазкур процессуал қоидалар биз тадқиқ этаётган маъмурий процедуралардан кескин фарқ қилишини ҳам алоҳида таъкидлаш жоиз. Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунчилик ўз мақсади, мазмун-моҳияти, принциплари ва бошқа процедуравий қоидаларига кўра маъмурий орган ва хусусий шахслар ўртасидаги муносабатнинг адолатли жараён асосида ўтишини таъминлашга қаратилгани билан эътиборга молик. Шунга кўра, қуйида асосан маъмурий процедураларнинг ҳуқуқий асослари тўғрисидаги фикр юритилади.

2018 йил 8 январда Ўзбекистон маъмурий ҳуқуқининг ривожланиш тарихида, ҳеч шубҳасиз, жуда катта воқеа содир бўлди. Яъни Ўзбекистон Республикасининг "Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида"ги қонуни қабул қилинди ва қонун бир йилдан кейин кучга кириши белгиланди[14]. Қуйида мана шу қонуннинг қабул қилиниш тарихи ҳамда ўзига хос жиҳатлари тўғрисида тўхталиб ўтилади.

Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳаси устида иш 2004 йилда бошланган бўлиб, 2005 йилда Япония (JICA), АҚШ, Германия (GIZ) томонидан ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш дастури доирасида мазкур давлатлар мутахассислари кўмагида дастлабки қонун лойиҳаси ишлаб чиқилган эди. Мазкур қонун лойиҳаси муҳокамаси юзасидан 2007 йил 29-30 сентябрь кунлари халқаро конференция ташкил этилган ва унда мазкур қонун лойиҳасининг аҳамияти ва ўзига хос жиҳатлари тўғрисида Япония, Германия, Россия каби бир қанча давлатлардан келган олимлар маърузалар қилишган[15].

Ҳуқуқшуно олимлар И.А.Хамедов ва И.М.Цайнинг фикрига кўра, 2005 йилда ишлаб чиқилган мазкур қонун лойиҳаси МДХ давлатлари ўртасида энг илгор бўлган[16].

Мазкур қонун лойиҳаси 2007 йил 21 июнда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинган. Аммо Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати томонидан маъқулланмаган[17]. Шу тариқа биринчи қонун лойиҳаси муваффақиятсизликка учраган дейиш мумкин.

2007 йилги қонун лойиҳаси муваффақиятсизликка учраганининг асосий сабаби сифатида ушбу Қонун лойиҳасида назарда тутилган маъмурий процедура, маъмурий акт, тинглаш жараёни ва маъмурий процедураларнинг бир қанча муҳим қоидаларининг назарий-ҳуқуқий асослари етарлича ишлаб чиқилмагани, кўпчилик амалиётчилар томонидан қабул қилинмаганини (тушунилмаганини) келтириб ўтиш мумкин. Шунинг учун ҳам аввалида 143-моддан иборат бўлган Қонун лойиҳаси кескин қисқартирилган ва 34-моддан иборат таркибда Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинганини кўриш мумкин.

Лекин шуни ҳам унутмаслик лозимки, 2007 йил 21 июнда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинган қонун лойиҳасида бир қанча муҳим ҳуқуқий меъёрлар ўз ифодасини топмаган эди. Масалан, маъмурий органларнинг ҳолислиги ҳақидаги ҳуқуқий меъёрларнинг мавжуд эмаслиги шулар жумласидандир[18].

Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳаси устидаги ишлар шу билан тўхтамаган. Япония мутахассислари ҳам 2010 йилга қадар ушбу ишда фаол қатнашишган[19].

Маъмурий процедуралар алоҳида қонун сифатидагина эмас, балки маъмурий судлов билан биргаликда ягона кодекс шаклида ҳуқуқий тартибга солинишига қаратилган уринишлар ҳам бўлганини кўриш мумкин. Жумладан, 2011 йил август ойидан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ташаббуси билан маъмурий-процессуал кодекс лойиҳасини ишлаб чиқиб, унда маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов ишларини юритишни бирлаштириш назарда тутилди. Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни эса алоҳида кодексда қолдириш назарда тутилган эди[20].

2012 йил GIZ (Германия) ва JICA(Япония) ташкилотлари кўмагида маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг яна бир лойиҳаси ишлаб чиқилган эди[21]. Таъкидлаш жоизки, 2015 йилда GIZ томонидан Марказий Осиё давлатлари учун намунавий қонун лойиҳаси ҳам ишлаб чиқилган эди[22].

Хусусий шахслар ва ижро органлари ўртасидаги маъмурий-ҳуқуқий муносабатларни процедуравий жиҳатдан тартибга солишга қаратилган Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун амалиётчилар ўртасида уни қабул қилишга бўлган эҳтиёжни тушунишнинг етарлича тарқалмагани ҳамда маъмурий

процедураларнинг асосий қоидаларининг назарий-ҳуқуқий асослари ишлаб чиқилмагани сабабларига кўра қабул қилинавермагач[23], 2012 йилда тadbиркорлик соҳасидаги маъмурий процедураларга оид масалалар юзасидан Ўзбекистон Республикасининг "Тadbиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида"ги қонуни қабул қилинди[24]. Ушбу қонун ҳам мазмун-моҳиятига кўра маъмурий процедураларга ўхшаш бўлиб, тadbиркорлик соҳасидаги рухсат бериш характеридаги маъмурий процедураларни ҳуқуқий тартибга солишга қаратилган ҳисобланади[25]. Лекин ушбу қонун фақат тadbиркорлик соҳасидаги ва фақат рухсат берувчи процедураларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишга қаратилганлиги билан ажралиб турар эди. Фуқаролар адресат бўлиб қатнашадиган ишлар ва тadbиркорлик соҳасидаги бошқа турдаги маъмурий процедураларга ушбу қонун татбиқ этилмас эди. Шунинг учун ҳам, Ўзбекистонда маъмурий процедуралар тўғрисидаги умумий характердаги қонунни қабул қилиш зарурияти ҳали ҳам мавжуд эди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 25 июндаги Ф-4305-сон фармойишининг "Ўзбекистон Республикаси Конституцияси (32, 78, 93, 98, 103 ва 117 моддалар)га киритилган ўзгартиришлар муносабати билан амалдаги қонунларни мақбуллаштиришга қаратилган чора-тadbирлар дастури" 4-бандига асосан маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳаси ишлаб чиқиш белгилаб қўйилди. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "2015 йил учун қонунлар ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатасига киритиш дастури тўғрисида"ги 2015 йил 11 майдаги 116-сон қарорининг 6-бандида ҳам маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунни ишлаб чиқиш назарда тутилган эди ва шу тариқа бу борадаги ишлар яна фаол олиб борила бошланди[26].

Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш бўйича ишчи гуруҳида қатнашган И.А.Хамедов ва И.М.Цайнинг фикрига кўра, 2007 йилда маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонун лойиҳаси Олий Мажлис Сенати томонидан маъқулланмагандан кейин 10 дан ортиқ қонун лойиҳалари ишлаб чиқилди[27]. Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунни узоқ вақт қабул қилинмаслигига сабаблардан бири бу борадаги илмий қарашлар борасида маъмурий ҳуқуқ мутахассислари ўртасида яқдиллик йўқлигида ҳам намоён бўлади[28].

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" ги фармонининг[29] қабул қилиниши билан Ўзбекистонда нафақат суд-ҳуқуқ тизими, балки маъмурий ҳуқуқ ривожланишининг янги даври бошланди[30]. Жумладан, қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишга йўналтирилган ислоҳотларнинг муҳим йўналишларидан бири сифатида суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини мустаҳкамлаш, маъмурий қонунчиликни тубдан такомиллаштириш белгилаб олинди. Шунингдек мазкур Фармоннинг 8-иловаси билан тасдиқланган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини "Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили"да амалга оширишга оид Давлат дастурининг 15-бандида Ўзбекистон Республикаси МТТҚ қонуни лойиҳасини ишлаб чиқиш белгилаб қўйилди.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, 2017 йил 8 сентябрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасида Маъмурий ислоҳотлар концепциясида ҳам давлат бошқарувида бюрократлаштиришнинг олдини олишга қаратилган аниқ мезонлар ҳамда тартиб-таомилларни жорий этиш, маъмурий тартиб-таомилларни оптималлаштириш, давлат хизматлари кўрсатиш масалалари бўйича маъмурий тартиб-таомилларни жорий этиш, ортиқча маъмурий тартибга солишни камайтириш орқали тартибга солиш воситаларини такомиллаштириш, давлат хизматлари кўрсатишнинг тартиб-таомилларини оптималлаштириш ва соддалаштириш[31] каби маъмурий процедураларга бевосита боғлиқ масалалар 2017-2021 йилларда маъмурий ислоҳотларнинг асосий йўналишлари сифатида белгилаб олинган эди[32].

Шундан сўнг жуда ҳам қисқа давр мобайнида узоқ вақтдан бери амалга ошмаган маъмурий ҳуқуқий ислоҳотлар бирин-кетин амалга оширила бошланди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан 2017 йил 1 июндан бошлаб оммавий-ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган маъмурий низоларни, шунингдек маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишга ваколатли бўлган Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар маъмурий судларини, туман (шаҳар) маъмурий судларини, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Олий судининг маъмурий ишлар бўйича судлов ҳайъатини ташкил этиш белгилаб олинди[33]. Ўзбекистонда маъмурий судларни ташкил этиш билан боғлиқ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси[34] ҳамда Ўзбекистон Республикаси "Судлар тўғрисида"ги қонуни, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал ва Хўжалик процессуал кодексларига тегишли қўшимча ва ўзгартиришлар киритилди[35].

Шундан сўнг Ўзбекистонда маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунни қабул қилишнинг ҳал қилувчи босқичига ўтилди. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш юзасидан ташкил этилган ишчи гуруҳ томонидан GIZ (Германия) ташкилотининг кўмагида қисқа вақт ичида хорижий ва миллий тажриба яна бир бор ўрганилди ва тегишли қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди[36]. 87 моддадан иборат бўлган қонун лойиҳаси Адлия вазирлиги томонидан 2016 йил 27 декабрда 3/10-4298/1-сон хатга асосан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритилди. Қонун лойиҳаси юзасидан бир неча вазирлик ва идораларнинг таклиф ва тавсиялари инобатга олинаиб, бир неча бор қайта ишланди. Ҳатто Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ҳам қонун лойиҳасини қайта ишлаш юзасидан 2017 йил сентябрь ойида Вазирлар Маҳкамасига қайтарганини кўриш мумкин. Албатта, ушбу эътирозлар таҳририй характерга эга бўлиб, қонун лойиҳасининг асосий мазмун-моҳиятига таъсир этмаган. Бироқ шуни ҳам тан олиш лозимки, Адлия вазирлигида ташкил этилган ишчи гуруҳ томонидан Вазирлар Маҳкамаси ва Қонунчилик палатасига тақдим этилган қонун лойиҳасида бир қанча таҳририй ўзгаришлар билан бирга муҳим ўзгаришлар ҳам киритилганини кўриш мумкин. Мисол учун, маъмурий актининг ҳақиқийлигига доир бир қанча муҳим меъёрлар ушбу меъёрларнинг мазмунини етарлича тушунилмагани ва қабул қилилмагани боис чиқариб юборилганини келтириб ўтиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Раёсати мажлисининг 2017 йил 11 сентябрдаги 90-сон баёнига мувофиқ Адлия вазирлигига вазирлик ва идоралар ўртасида МТТГ Қонун лойиҳасини қўшимча равишда муҳокамасини

ташқиллаштириш ва қайта кўриб чиқиш топширилган эди. Қонун лойиҳаси тегишли таклифлар асосида такомиллаштирилиб, Вазирлар Маҳкамасига қайта киритилди. Вазирлар Маҳкамаси, ўз навбатида, қайта ишланган ва такомиллаштирилган қонун лойиҳасини 2017 йил 18 октябрда (12/1-1966 сон хат асосида) Олий Мажлис Қонунчилик палатасига киритди.

Олий Мажлис Қонунчилик палатаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан қайта ишланган "Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида"ги қонун лойиҳаси ноябрь ойида биринчи ўқишда, 13-14 декабрь кунлари эса иккинчи ва учинчи ўқишда кўриб чиқилди. МТТТҚонуннинг қабул қилинишига оид архив материалларининг таҳлили шунинг кўрсатмоқдаки, Қонуннинг қабул қилинишига бўлган кучли сиёсий ироданинг мавжудлиги ва давлат бошқаруви мазмун-моҳиятининг халққа хизмат қилиш томонига кескин ўзгаргани боис қонунни қабул қилишга бўлган зарурият концептуал тўсиққа учраганини кўриш мумкин.

Қонун лойиҳаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси томонидан 2017 йил 14 декабрда қабул қилинди, Сенат томонидан эса 2017 йил 20 декабрда маъқулланди. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан имзолагач, 2018 йил 8 январда Ўзбекистон Республикасининг "Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида"ги қонунини қабул қилинди.

Бундан ташқари, 2018 йил январь ойида Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг ҳам қабул қилиниши[37] Ўзбекистонда маъмурий-ҳуқуқий қонунчиликни бир бутун ҳолатга келтирди ҳамда бу борада Марказий Осий давлатлари ичида 2018 йил январь ойи ҳолатида амалга оширилган маъмурий ислохотлар кўламига (жумладан, фуқаролик, жиноят ва иқтисодий судлардан алоҳида бўлган маъмурий судларнинг ташкил этилиши, МТТТҚонун ҳамда Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг қабул қилинишига) кўра Ўзбекистон энг етакчи ўринга чиқди.

Юқоридаги фикрларни мухтасар қилиб айтганда, 2018 йил 8 январда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси МТТТҚонунини қабул қилишда чет эл тажрибаси асосидаги, халқаро стандартларга жавоб берадиган, кўпгина ривожланган давлатлар томонидан қабул қилинган илғор қонунчилик тажрибаларини инобатга олган ҳолда, Ўзбекистондаги миллий ҳуқуқнинг ўзига хос жиҳатлари асосидаги қонун қабул қилишга эришилди дейишга тўла асослар мавжуд.

Ўзбекистон Республикаси МТТТҚонун жами 7 боб, 88 моддadan иборат бўлиб[38], Қонун расмий эълон қилинган кундан эътиборан ўн икки ой ўтгач кучга кириши белгилаб қўйилган (МТТТҚонуннинг 88-моддаси).

Қонуннинг асосий вазифалари маъмурий органлар билан муносабатларда қонун устуворлигини, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашдан иборат эканлиги ўрнатиб қўйилган (Қонуннинг 1-моддаси).

Қонун умумий характерга эга бўлиб, маъмурий процедураларни амалга оширишга доир у ёки бу муносабатлар махсус маъмурий процедураларни белгиловчи қонун ҳужжатлари билан тартибга солинмаган ҳолларда ушбу Қонун нормалари қўлланилиши белгиланган (Қонуннинг 2-моддаси).

Ушбу Қонун маъмурий органларнинг манфаатдор шахсларга нисбатан маъмурий-ҳуқуқий фаолиятига, шу жумладан лицензия, рухсат бериш, рўйхатдан ўтказиш тартиб-таомилларига, давлат хизматларини кўрсатиш билан боғлиқ бошқа

тартиб-таомилларга, шунингдек қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа маъмурий-ҳуқуқий фаолиятга нисбатан татбиқ этилади. Қонун норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тайёрлаш ва қабул қилиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш, давлат хизматини ўташ, референдумлар, сайловлар ўтказиш, мудофаа, жамоат хавфсизлиги ва ҳуқуқ-тартибот соҳасида, шунингдек тезкор-қидирув фаолияти, суриштирув, дастлабки тергов, жиноий мажбурлов чораларини қўллаш билан боғлиқ бўлган бошқа фаолият, суд ишини юритиш, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни юритиш соҳасида юзага келадиган муносабатларга нисбатан татбиқ этилмайди. Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонуннинг қўлланилиш соҳасига кирувчи муносабатларга нисбатан татбиқ этилмайди (Қонуннинг 3-моддаси). Бунда ариза ва шикоятлар билан маъмурий органларга мурожаат қилиш каби масалаларда маъмурий процедуралар тўғрисидаги қоидаларнинг татбиқ этилишини таъкидлаш жоиз бўлади.

Қонунда шунингдек маъмурий процедуралар деганда маъмурий органларнинг маъмурий-ҳуқуқий фаолиятини тартибга солувчи процессуал қоидалар тушунилиши келтириб ўтилган (4-модда). Ушбу ўринда Қонуннинг ўзбек ва рус тили матнидаги баъзи бир фарқли жиҳатлар, жумладан "процедура"ни "тартиб-таомил" деб, "административный акт"ни "маъмурий ҳужжат" деб номлаш ҳам мунозарали масала ҳисобланади. Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, "маъмурий тартиб-таомил" ўрнига "маъмурий процедура" сўз бирикмасини, "маъмурий ҳужжат" ўрнига "маъмурий акт"ни қўллаш, ривожланган хорижий давлатлар тажрибаси ва маъмурий процедураларнинг илмий-назарий асосларига мос бўлган бўлар эди. Зеро, МТТт Қонуннинг бир қатор меъёрларида рус тилидаги тахрирда келган "документ" ва "акт" сўзлари ўзбек тилида бир хилда "ҳужжат" тарзида келтирилганини кўриш мумкин. Мисол учун, МТТт Қонуннинг 8, 13, 14, 23, 34, 37, 42, 43, 44, 45, 52, 55, 57, 58, 61 моддалари ўзбек ва рус тилидаги матнини таққослаш мумкин. Бу эса маъмурий актнинг маъносини нотўғри тушунишга олиб келиши мумкин. Бундан ташқари, маъмурий акт фақат "ҳужжат" кўринишида бўлмайди. Чунки унинг оғзаки, белгили ва бошқа шаклдаги кўринишлари ҳам мавжуд. Шунингдек, маъмурий акт маъмурий органнинг ички идоравий муносабатларига эмас, балки ташқи субъектларга йўналтирилган муносабатларига нисбатан чиқарилиши, жазолаш ва норматив характерга эга бўлмаслиги, тартибга солиш (регулятив) характерда бўлишини ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш лозим. Шунга кўра, МТТт Қонуннинг ўзбек тилидаги тахририда "маъмурий ҳужжат" ни "маъмурий акт" деб ўзгартириш таклиф этилади. МТТт Қонуннинг рус тилидаги тахрирда келган "документ" сўзини эса ўзбек тилидаги тахрирда "ҳужжат" тарзида қолдириш ўринли бўлади.

Қонуннинг яна бир муҳим жиҳатларидан бири унда маъмурий процедураларнинг қонунийлик, мутаносиблик, ишонччилик, тингланиш имкониятининг мавжудлиги, манфаатдор шахслар ҳуқуқларининг устунлиги, бюрократик расмиятчиликка йўл қўйилмаслиги, мазмунан қамраб олиш, маъмурий иш юритишнинг "бир дарча" орқали амалга оширилиши, тенг ҳуқуқчилик, ишончнинг ҳимоя қилиниши, маъмурий ихтиёрийликнинг (дискрецион ваколатнинг) қонунийлиги, текшириш, маъмурий тартиб-таомилларнинг очиқлиги, шаффофлиги ва тушунарлилиги каби бир қатор асосий принциплари келтириб ўтилган.

Қонунда, шунингдек манфаатдор шахслар маъмурий иш материаллари билан танишиш, улардан кўчирмалар олиш, нусха кўчириш, рад қилиш тўғрисида арз қилиш, далиллар тақдим этиш, далилларни текширишда иштирок этиш, маъмурий иш юритишда иштирок этувчи бошқа шахсларга саволлар бериш, маъмурий иш юритиш бўйича арз қилиш, илтимосномалар бериш, маъмурий органга оғзаки ва ёзма тушунтиришлар бериш, маъмурий иш юритиш давомида келиб чиқадиган барча масалалар бўйича ўз важларини баён этиш, бошқа манфаатдор шахсларнинг аризалари, илтимосномалари ва важларига қарши эътироз билдириш, маъмурий ва процессуал ҳужжатлар, шунингдек маъмурий ҳаракатлар устидан шикоят қилиш ҳуқуқига эга эканлиги ўрнатиб қўйилган (Қонуннинг 24-моддаси).

Қонуннинг яна бир муҳим жиҳатларидан бири шундаки, унда маъмурий процедураларда ҳолисликни таъминлаш борасида "рад этиш" жараёнини тартибга солинган. Жумладан, Қонуннинг 31-моддасига кўра, маъмурий органнинг мансабдор шахси маъмурий орган номидан маъмурий иш юритишда иштирок этишга қўйидаги ҳолларда ҳақли эмас, агар у:

мазкур маъмурий иш юритишда манфаатдор шахс бўлса;

маъмурий иш юритишда иштирок этувчи манфаатдор шахслардан бири билан қариндошлик ёки қайин-бўйинчилик ва қуда-андачилик муносабатига бўлса (бўлган бўлса);

маъмурий иш юритишда иштирок этувчи манфаатдор шахслардан бирининг вакили бўлса ёки илгари унинг вакили сифатида айна шу маъмурий иш юритишда иштирок этган бўлса;

мазкур маъмурий ишни юритишда маъмурий ишни ҳал этишга кўмаклашувчи шахс сифатида иштирок этаётган бўлса ёки илгари иштирок этган бўлса;

бошқача тарзда шахсан, бевосита ёки билвосита маъмурий ишни ҳал этиш натижасидан манфаатдор бўлса ёки унинг ҳолислигига шубҳа туғдирувчи бошқа ҳолатлар мавжуд бўлса.

Маъмурий иш юритишда иштирок этувчи манфаатдор шахслар Қонуннинг 31-моддасида назарда тутилган асослардан бири мавжуд бўлган тақдирда, маъмурий органнинг мансабдор шахси ва маъмурий ишни ҳал этишга кўмаклашаётган шахсларни рад қилиш тўғрисида ёзма шаклда ариза беришга ҳақли эканлиги ўрнатиб қўйилган (Қонуннинг 32-моддаси).

Қонунда шунингдек, маъмурий процедуралар доирасида тегишли тарзда хабардор қилиш (33-модда), далиллар (34-модда) ва уларга баҳо бериш (35-модда), маъмурий иш юритиш муддатлари (36-модда), иш юритишни тўхтатиб туриш (37-модда), тиклаш (38-модда), тугатиш (39-модда)га оид бир қанча процедуравий қоидалар ҳам ўрнатилган.

Қонуннинг 3-боби маъмурий иш юритишга бағишланган бўлиб, унда аризалар юзасидан иш юритувга оид бир қанча процедуравий қоидалар ўрнатилган.

Маъмурий акт тўғрисидаги қоидалар Қонуннинг 4-бобидан ўрин олган. Жумладан, маъмурий актнинг шакли (52-модда), мазмунига қўйилган талаблар (53-модда), маъмурий актни асослантириш (54-модда), маъмурий актнинг кучга кириши (55-модда), амал қилишининг тугатилиши, маъмурий актни бекор қилиш, ўзгартириш ёки ҳақиқий эмас деб топиш (59-модда) ва маъмурий актни бекор қилиш тартибига (60-модда) оид бир қанча муҳим қоидалар ўрнатиб қўйилган.

Маъмурий процедуралар маъмурий органлар учун мажбурий бўлган иш юритувнинг ҳамма маъмурий органлар томонидан бажарилиши мажбурий бўлган ягона ва умумий қоидаларини ўрнатиш баробарида маъмурий органлар томонидан асосиз равишда процедуравий қоидаларни бузиш орқали хусусий шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларига дахл қилишини олдини олади. Шу маънода, маъмурий органларнинг хоҳлаган пайтда, асосиз тарзда ўзлари қабул қилган қарорларини ўзгартиравериш имконияти қонун билан чекланди. Бундан кейин, ҳар бир маъмурий орган ўз иш юритуви ва маъмурий актни чиқариш жараёнида, албатта, МТТҚонун талабларига риоя этишига тўғри келади.

Қонуннинг 5-бобида маъмурий шикоят бўйича иш юритишга оид бир қанча процедуравий қоидалар ўрнатилган. Таъкидлаш жоизки, мазкур қоидалар у ёки бу тарзда ҳозиргача ҳам турли қонунлар, жумладан, Ўзбекистон Республикасининг "Жисмоний ва юридик шахслар муурожаатлари тўғрисида"ги қонунда ҳам ўрнатиб қўйилган эди[39]. Маъмурий иш юритувга оид барча қоидаларнинг ягона қонунда акс эттирилиши уни амалиётда қўллашда турли қийинчилик, ҳар хил (турлича) тушунишларнинг олдини олиш баробарида ижро органлари ишини қулайлаштиради. Шу маънода, МТТҚонунда маъмурий тартибда шикоят қилишга оид қоидалар ҳам ўз ифодасини топганини кўриш мумкин. Жумладан, маъмурий шикоят предмети (62-модда), шикоят қилиш тартиби (63-модда), шикоят бериш муддати (64-модда), маъмурий шикоят шакли ва мазмуни (65-модда), маъмурий шикоятни кўриб чиқиш (66-модда), маъмурий шикоятни кўриб чиқиш муддати (67-модда), маъмурий шикоятни чақириб олиш (68-модда), маъмурий шикоят бўйича қарор қабул қилиш (69-модда) ҳамда маъмурий шикоят қилинганда маъмурий актининг амал қилиши ва ижро этилишининг тўхтатиб турилиши (70-модда)га оид процедуравий қоидалар акс этган[40].

Қонуннинг 7-бобида маъмурий регламентлар (84-модда), Қонуннинг ижроси, ижрозчиларга етказилиши, Қонуннинг моҳияти ва аҳамияти тушунтирилишини таъминлаш (86-модда), Қонун ҳужжатларини ушбуқонунга мувофиқлаштириш (87-модда) ҳамда қонуннинг кучга кириши[41] (88-модда) га оид яқуний қоидалар ўз ифодасини топган.

Юқорида, Ўзбекистонда маъмурий процедуралар қонунчилик асосларининг вужудга келишига оид масалаларга тўхталиб ўтишга ҳаракат қилдик. Маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонуннинг энг муҳим ўзига хос хусусиятларидан бири шундаки, у маъмурий ҳуқуқнинг умумий асосларига оид муҳим талаб ва қоидаларни ҳам ўзида акс эттиради[42]. Шу маънода мамлакатимизда МТТҚонуннинг қабул қилиниши маъмурий ҳуқуқнинг умумий асосларини бундан кейин ривожлантиришда ҳам муҳим ҳуқуқий асос ва туртки бўлади дейишга тўла асосимиз мавжуд.

Иқтибослар/Сноски/Reference:

1. Совет даври ҳақида қаранг.: Нематов Ж. Ўзбекистон ҳудудида маъмурий процедуралар ҳуқуқий асосларининг тарихий ривожланиш динамикаси (совет даври мисолида). // Ҳуқуқий талқиқотлар журнали. 2019 № 2. - Б. 20-28. (Nematov J. The dynamics of the historical development of the legal framework of administrative procedures in the territory of Uzbekistan (on the example of the soviet period). // Journal of Law Research. 2019, 2 vol., issue 1, - P. 20-28).

2. "Авесто"даги тўғри сўзлик ва унда фуқаролар дарду муурожаатлари билан ишлашнинг аҳамияти ҳақида қаранг.: Мухитдинова Ф. Сиёсий ва ҳуқуқий таълимотлар тарихи. Дарслик. - Т.: ТДЮИ нашриёти, 2012. - Б. 36-41. (Mukhitdinova F. History of political and legal doctrines. Textbook. - T.: Publishing house of TSUL, 2012. - P. 36-41.)

Мисол учун, "Авесто"да давлат ва жамиятни тўғри бошқаришда тўрт устун (адолат, давлат, ақлу заковат, қаноат) муҳимлиги таъкидланади. (For example, "Avesto" stresses the importance of four pillars (justice, state, intelligence, intelligence) in the proper management of the state and society.)

3. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. - Тошкент: Янги аср авлоди.,2016. - Б. 11,56.; Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. Nodir va dono fikrlar. - T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2004. - В. 88. Бундан ташқари, ўрта асрлар шарқ уйғониш даври қомусий олимларидан Абу Райхон Беруний, Ибн Сино ҳам давлат бошқаруви ва унда фуқаролар дарду-мужожаатлари билан ишлашнинг аҳамияти ҳақида ўзларининг фикрларини келтириб ўтганлар. Қаранг.: Muhitdinova F. O'zbekiston siyosiy va huquqiy ta'limotlari tarixi. - T.: TDYI nashriyoti, 2007. - P. 48-56. (See.: Abu Nasr Forobiy. City of good people. - Tashkent: Yangi asr avlodi, 2016. - P. 11,56.; Abu Nasr Forobiy. City of good people. Rare and wise ideas. - T.: Public scientific publishing house "National Encyclopedia of Uzbekistan", 2004. - P. 88. Moreover, Abu Raykhan Beruniy and Ibn Sino from the medieval scholars of the Oriental Renaissance, and the importance of working with citizens' complaints in public administration they have expressed their opinion on this matter. See: Mucitdinova F. The history of political and legal education in Uzbekistan. - T.: TSUL publishing house, 2007. - P. 48-56.)

4. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи (энг қадимги даврдан Россия босқинига қадар). - Тошкент: "Шарқ", 2000. - Б. 94-95 (See.: Azamat Ziyu. History of the Uzbek statehood (from the earliest ages to the Russian invasion). - Tashkent: "Sharq", 2000. - P. 94-95.)

5. Низомулмулк. Сиёсатнома ёки Сиёр ул-мулк. -Тошкент: Адолат, 1997. - Б. 10.(See.: Nizomulmulk. Politics or Siyar ul-mulk. -Tashkent: Adolat, 1997. - P. 10.)

6. Ўша жойда. - Б. 20-21. (Id at - P. 20-21)

7. Ўша жойда. - Б. 121-122. (Id at - P. 121-122)

8. Ўша жойда. - Б. 229-230. (Id at - P. 229-230)

9. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи (энг қадимги даврдан Россия босқинига қадар). - Тошкент: Шарқ, 2000. - Б. 144. (Azamat Ziyu. History of the Uzbek statehood (from the earliest to the Russian invasion). - Tashkent: Sharq, 2000. - P. 144.)

10. Темур тузуқлари. - Тошкент.: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашр.,1996. - Б. 70-71. (Temur rules. - Tashkent.: Literature and Art Literature named after G.Gulom, 1996. - P. 70-71.). Шунингдек, соҳибқирон Амир Темур салтанатидаги муҳим вазифалардан бири арзбеги бўлиб, "Темур тузуқлари"да бу лавозим ҳақида шундай дейилган: "Яна ҳукм қилдимки, бири кишини арзбеги қилиб тайинласанда. У сипоҳ, раият ва арздол қилиб (ҳузуримга келувчиларнинг) аҳволини, мамлакатнинг обод-ҳароблигини, муҳим ишлардан қайси бири битган-битмаганлигини менинг арзимга етказиб турсинлар" (Темур тузуқлари -Тошкент.: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашр.,1996. - Б. 108). (Temur rules. - Tashkent.: Literature and Art Literature named after G.Gulom, 1996. - P. 108). Мирзо Улўбек, Бобур ва Алишер Навоийнинг адолатли давлат бошқаруви ва фуқароларнинг мужожаатлари тўғрисидаги қарашлари ҳақида, қаранг.: Muhitdinova F. O'zbekiston siyosiy va huquqiy ta'limotlari tarixi. - T.: TDYI nashriyoti, 2007. - В. 79-89. (Muhitdinova F. The history of political and legal education in Uzbekistan. - T.: TSUL publishing house, 2007. - P. 79-89)

11. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи (энг қадимги даврдан Россия босқинига қадар) - Тошкент: Шарқ, 2000. - Б. 177-178, 244, 269. (Azamat Ziyu. History of the Uzbek statehood (from the earliest ages to the Russian invasion). - Tashkent: Sharq, 2000. - P. 144.)

Бухоро амирлигида ҳам долдох, яъни "жабланувчилар арзини амирга етказиш ва жавобини олиб беришга маъсул, баъзан олий ҳукмдор рухсати билан ўзи ҳам даъвогарларнинг талабларини қондириши мумкин бўлган" вазифаси мавжуд бўлган. Ўхшаш вазифа ва лавозимлар Хива ва Кўқон хонлиқларида ҳам бўлган. (Қаранг: Ўша жойда. - Б. 294, 296-297). Бундан ташқари, ўзбек адабиётининг йирик номоёндаларидан бири бўлмиш Абдурауф Фитрат ўзининг тарихий-публистик асарларидан бирида Амир Олимхон даврида қозикалоннинг фуқаролар мужожаатлари билан ишлаш ҳолати ҳақида ҳар кунлик маълумотлар бериб туриш ҳуқуқи мавжуд бўлганини таъкидлаб ўтган. (Қаранг: Фитрат А. Амир Олимхоннинг ҳукмронлик даври. - Тошкент: Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси. "Минҳож" хайрия нашриёти, 1992. - Б. 38-39). (Fitrat A. Amir Olimkhan's ruling ages. - Tashkent: Writers Union of Uzbekistan. Minhoj Charity Publication, 1992. - P. 38-39).

12. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 11 сентябрдаги "Жисмоний ва юридик шахсларнинг мужожаатлари тўғрисида"ги қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги ЎРҚ-445-сон қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.01.2018 й., 03/18/463/0634-сон). (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-445 dated September 11, 2017. On adoption of amendments and supplements to the Law of the Republic of Uzbekistan "On Appeals of Individuals and Legal Entities")

13. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги "Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида"ги 71-П-сон қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.10.2018 й., 03/18/494/1992-сон). Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси. (Кучга кириш санаси 01.01.2008 ЎР ҚҚТ, 2007 й., 52 (1)-сон. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 27.07.2018 й., 03/18/488/1579-сон); Ўзбекистон Республикасининг Божхона кодекси. (Кучга кириш санаси 22.04.2016. ЎР ҚҚТ, 2016 й., 3(1)-сон, 31-модда. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 27.07.2018 й., 03/18/488/1579-сон); Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 2 майдаги ЎРҚ-328-сонли "Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги Қонуни (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 1-сон, 1-модда).

(Law of the Republic of Uzbekistan dated May 25, 2000 No. 71-II "On licensing special types of activity". The Tax Code of the Republic of Uzbekistan. Customs Code of the Republic of Uzbekistan. Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-328 of May 2, 2012 "On introducing amendments and addenda to the Law of the Republic of Uzbekistan" On guarantees of freedom of entrepreneurship").

14. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 8 январдаги "Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида" ги ЎРҚ-457-сон қонуни (Қўча қириш санаси 2019 йил 10 январь. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси. 2018 йил 9 январь 03/18/457/0525-сон). (Law of the Republic of Uzbekistan dated January 8, 2018 "On administrative procedures" LAW-457).

15. Shigeru Kodama. Reform of Administrative Procedure in Uzbekistan and Japanese Legal Assistance // Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 5; Katsuya Ichihashi. Japanese approach to legal assistance to administrative procedure law in Uzbekistan// Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 35; Hiroto Tokuda. Cooperation between Japan and Uzbekistan in the sphere of implementation of administrative procedure law// Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 47; Muzraf Ikramov. Administrative procedures in Japan: opportunities for implementation into the legislation of Uzbekistan// Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 81; Igor Tsai. A report on problems of the draft law on administrative procedures// Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 99; Хамедов И.А., Цай И.М. Институт административных процедур в свете реформирования административно-процессуального права в Узбекистане. // Ежегодник публичного права - 2014: "Административное право: сравнительно-правовые подходы". - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - С. 394 (Khamedov I.A., Tsai I.M. The institution of administrative procedures in the light of the reform of administrative procedure law in Uzbekistan. // Yearbook of Public Law - 2014: "Administrative Law: Comparative Legal Approaches". - М.: Infotropik Media, 2014. - P. 394.).

16. Хамедов И. А., Цай И. М., Ежегодник публичного права 2014. Указ.соч. - С. 394 (I. Khamedov, I. Tsai, M., Yearbook of Public Law 2014. - P. 394).

17. Изох: таъкидлаш жоизки, Қонун лойиҳасининг 2007 йил 21 июндаги варианты жами 34 моддалан иборат таркибда Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилинган, дастлабки варианты эса жами 143 моддалан иборат бўлган. Қаранг.: Нематов Ж. Ўзбекистон Республикасида маъмурий тартиб-таомилнинг ҳуқуқий муаммолари, // Жамият ва бошқарув, - 2014 № 4. -Б. 69-81. (Note: It should be noted that the draft version of the draft law dated June 21, 2007, was adopted by the Legislative Chamber in the total of 34 articles, and the initial version of draft law consisted of 143 articles. See.: Nematov J. Legal issues of the administrative procedure in the Republic of Uzbekistan.// Society and administration, - 2014 № 4. - P. 69-81.).

18. Изох: 2007 йилдаги МТТҚонун лойиҳасининг 14-16-моддаларига қаранг (Note: See article 14-16 of the draft law On Administrative Procedure dated 2007).

19. Изох: мисол учун 2007 йил 29-30 сентябрда халқаро конференция ўтказилган. См.: Материалы Международной конференции на тему "Административная реформа в Республике Узбекистан: опыт и проблемы правового регулирования" 29-30 сентября 2007 года./ Отв.ред. М.Х.Рустамбаев и др. - Ташкент: KONAUDITINFORM- NASHR, 2008 (Proceedings of the International Conference on "Administrative Reform in the Republic of Uzbekistan: Experience and Problems of Legal Regulation" September 29-30, 2007. / Ed. M.Kh.Rustambayev et al. - Tashkent: KONAUDITINFORM-NASHR, 2008).

20. Изох: И.А.Хамедов ва И.М.Цайнинг ҳам мазкур кодекс лойиҳасини ишлаб чиқиш юзасидан қуйидаги фикрларни келтириб ўтишган. Маъмурий процедуралар ва маъмурий судлов масалаларини битта кодексда бирлаштириш жуда оқилона ва тўғри фикр бўлиб, бу ишда Латвия Маъмурий-процессуал қонуни тажрибасидан фойдаланишни таклиф этишган. Бундан ташқари, И. А. Хамедов ва И. М. Цайнинг фикрига кўра, маъмурий ҳуқуқбузарликларни ушбу кодексга қўшмасдан, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни қўриб чиқишни жиноят судлари судловида қолдиришни таклиф этишган. См.: Хамедов И. А., Цай И. М., Ежегодник публичного права 2014. Указ.соч. - С. 395-397. (I. Khamedov, I. Tsai, M., Yearbook of Public Law 2014. - P. 395-397).

21. Пуделька Й., Демпе Й. Общее административное право в государствах Центральной Азии - краткий обзор современного состояния. // Ежегодник публичного права - 2014: "Административное право: сравнительно-правовые подходы". - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - С. 33. (J. Pudelka, Y. Deppe. General Administrative Law in Central Asian States - a brief overview of the current state. // Yearbook of Public Law - 2014: "Administrative Law: Comparative Legal Approaches". - М.: Infotropik Media, 2014. - P. 33).

22. Модельный закон об административных процедурах (ЗАП). Программа "Содействие правовой государственности в странах Центральной Азии" - Бишкек, 2015 (Model law on administrative procedures (APL). The program "Promotion of rule of law in the countries of Central Asia" - Bishkek, 2015).

23. Мазкур жиҳат шу даражада кучли таъсирга эгаки, ҳатто 2018 йилда қабул қилинган МТТҚонуннинг 3-моддасида маъмурий процедуралар аъъанавий таътиб этиладиган бир қанча муҳим соҳалар Қонуннинг амал қилиш доирасидан чиқарилганини кўриш мумкин (This aspect is so essential that even the Article 3 of the APL adopted in 2018 reveals that several important areas of administrative procedures have been excluded from the scope of the law).

24. Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 20 декабрдаги "Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги руҳсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида" ги ЎРҚ-341-сон қонуни (Қучга кириш санаси 21.06.2013. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2012 й., 51-сон, 575-модда; 2014 й., 50-сон, 588-модда; 2015 й., 33-сон, 439-модда, 52-сон, 645-модда; 2017 й., 16-сон, 265-модда) (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-341 dated 20.12.2012 "On permission procedures in the field of entrepreneurship").

25. Б. Раҳматов "Тадбиркорлик соҳасида руҳсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида" ги қонун ҳамда давлат хизматлари мисолида Ўзбекистонда маъмурий процедуралар ривожланиш тарафини мисол қилиб келтирган. Қаранг.: Раҳматов Б. Дальнейшее совершенствование законодательства об административных процедурах в Республике Узбекистан. // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 503-505 (Rakhmatov B. Further improvement of legislation on administrative procedures in the Republic of Uzbekistan. // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - М.: Infotropik Media, 2015. - P. 503-505).

26. См.: Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан "О программе по разработке и внесению в Законодательную палату Олий Мажлиса Республики Узбекистан проектов законов и других нормативно-правовых актов в 2015 году" от 11.05.2015 г. № 116 (Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2015 г., № 19, ст. 234). (Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan "On the program for the development and submission to the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of draft laws and other regulatory legal acts in 2015" dated 05.11.2015 No. 116).

Разработка проекта Закона предусмотрена подпунктом 3 пункта 4 Графика по реализации программы законотворческих работ, направленных на дальнейшее совершенствование действующих законов в связи с поправками, внесенными в Конституцию Республики Узбекистан (Закон Республики Узбекистан "О внесении изменений и дополнений в отдельные статьи Конституции Республики Узбекистан (статьи 32, 78, 93, 103 и 117)", одобренного Распоряжением Президента Республики Узбекистан от 25 июня 2014 года № P-4305. Проектом Закона предусматривается внедрение современных методов, организационно-правовых форм деятельности органов исполнительной власти, усиление механизма внутриведомственного контроля, исключение формализма, проявлений бюрократизма, злоупотреблений в сфере государственного управления. Ответственные исполнители по разработке проекта - Министр, Минфин, Минэкономки, ИМДЗ, АГУ, министерства и ведомства. Срок представления проекта в Кабинет Министров - Сентябрь 2015 г. Ориентировочный срок внесения проекта в Законодательную палату - Ноябрь 2015 г. (The development of the draft law is provided for by subparagraph 3 of paragraph 4 of the Schedule for the implementation of a program of legislative tasks aimed for further improving the existing laws in connection with the amendments made to the Constitution of the Republic of Uzbekistan).

27. Хамедов И. А., Цай И. М., Ежегодник публичного права 2014. Указ.соч. - С.395 (I. Khamedov, I. Tsai, M., Yearbook of Public Law 2014. - P.395).

28. Пуделька Й., Делпе Й., Ежегодник публичного права 2014. Указ.соч. - С. 4. (J. Pudelka, Deppe J., Yearbook of Public Law 2014. - P. 4.)

29. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" ги ПФ-4947-сон фармони (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда, 20-сон, 354-модда, 23-сон, 448-модда, 37-сон, 982-модда) (The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017 "On the Strategy for the Further Development of the Republic of Uzbekistan" No. UP-4947).

30. Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 5 октябрдаги "Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ги ПФ-4848-сон фармонида 2017 йилда МТТҚ Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш назарда тутилган эди (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 40-сон, 467-модда; 2017 й., 37-сон, 982-модда) (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated October 5, 2016 PF-4848 "On additional measures to ensure accelerated development of entrepreneurship, comprehensive protection of private property and qualitative improvement of the business environment").

31. Давлат хизматларини кўрсатишнинг тартиб-таомилларини оптималлаштириш ва соддалаштириш масаласига бир қанча қонун ҳужжатларида эътибор қаратилганини кўриш мумкин. Мисол учун, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 4 июлдаги "Ўзбекистон Республикасига хорижий фуқароларнинг кириши тартибини оптималлаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ги ПҚ-3836-сон қарори (Национальная база данных законодательства, 06.07.2018 г., № 07/18/3836/1462) (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated July 4, 2018 "On Additional Measures to optimize the procedure for the entrance of foreign citizens to the Republic of Uzbekistan").

32. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 сентябрдаги "Ўзбекистон Республикасида маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида" ги ПФ-5185-сон фармони (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 19.01.2018 й., 06/18/5304/0591-сон; 03.03.2018 й., 06/18/5329/0846-сон; 04.05.2018 й., 06/18/5428/1158-сон) (The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On Approval of the Concept of Administrative Reforms in the Republic of Uzbekistan" dated September 8, 2017, No UP-5185).

33. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 февралдаги "Ўзбекистон Республикаси суд тизими тузилмасини тубдан такомиллаштириш ва фаолияти самардорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПФ-4966-сон фармони (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.09.2017 й., 06/

17/5195/0033-сон). Фармоннинг 9-бандига кўра, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар маъмурий судлари учун 128 та бирлик, шундан судьялар - 58 та бирлик, туман (шаҳар) маъмурий судлари учун 418 та бирлик, шундан судьялар - 209 та бирлик ажратилиши белгиланди (The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to radically improve the structure and effectiveness of the judicial system of the Republic of Uzbekistan" dated February 21, 2017, UP-4966).

34. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 апрелдаги "Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига ўзгаришлар ва қўшимча киришти тўғрисида"ги ЎРҚ-426-сон қонуни. (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 14-сон, 213-модда) (Law of the Republic of Uzbekistan "On amendments and additions to the Constitution of the Republic of Uzbekistan" dated April 6, 2017, No. ZRU-426).

35. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 12 апрелдаги "Судлар тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал ва Ҳўжалик процессуал кодексларига ўзгариш ва қўшимчалар киришти ҳақида ЎРҚ-428-сон қонуни (Кучга кириш санаси 01.06.2017. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.01.2018 й., 03/18/463/0634-сон). (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-428 dated April 12, 2017 "On the introduction of amendments and supplements to the Law of the Republic of Uzbekistan", On Courts, the Civil Procedure Code and the Economic Procedural Code of the Republic of Uzbekistan).

36. Халқаро эксперт Й. Пуделька томонидан маъмурий процедуралар тўғрисидаги мазкур қонун лойиҳаси халқаро стандартларга тўла жавоб бериши келтириб ўтилган. См.: Пуделька Й. Право административных процедур и административно-процессуальное право в государствах Центральной Азии - краткий обзор современного состояния. // Ежегодник публичного права 2015: Административный процесс. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С.63. (See: J. Pudelka. Administrative Procedure Law and Administrative Procedure Law in Central Asian States - a brief overview of the current state. // Yearbook of Public Law 2015: The administrative process. - M.: Infotropic Media, 2015. - P.63).

Бундан ташқари, Б. Рахматовнинг таъкидлашича, Адлия вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган қонун лойиҳасида Германия халқаро ҳамкорлик ташкилоти (GIZ) томонидан тайёрланган маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари тўпамидан ҳам кўплаб фойдаланган. См.: Рахматов Б., Ежегодник публичного права 2016. Указ.соч. - С. 503-505 (See: B. Rakhmatov, Yearbook of Public Law 2016. - P. 503-505).

37. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 25 январдаги "Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодексини тасдиқлаш ҳақида"ги ЎРҚ-462-сон қонуни (Кучга кириш санаси 01.04.2018. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2018 й., 03/18/462/0626-сон) (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-462 "On Approval of the Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative litigation" dated January 25, 2018).

38. МТТҚ Қонуннинг тузилиши қуйидагича: умумий қоидалар (1-боб), маъмурий тартиб-таомилларнинг умумий қоидалари (2-боб), маъмурий иш юритиш (3-боб), маъмурий ҳужжат (4-боб), маъмурий шикоят бўйича иш юритиш (5-боб), ижро ишини юритиш (6-боб), якунловчи қоидалар (7-боб). (The structure of the APL is as follows: general rules (Chapter 1), general rules of administrative procedures (Chapter 2), administrative proceedings (Chapter 3), administrative act (Chapter 4), administrative complaint (chapter 5), executive proceedings (chapter 6), closing rules (Chapter 7)).

39. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 11 сентябрдаги "Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгариш ва қўшимчалар киришти ҳақида ЎРҚ-445-сон қонуни (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.01.2018 й., 03/18/463/0634-сон). (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-445 "On the introduction of amendments and supplements to the Law of the Republic of Uzbekistan" On appeals of individuals and legal entities" dated September 11, 2017).

40. Тадқиқот предмети доирасига киритилмагани боис, Қонуннинг 6-бўлими ижро ишини юритишга оид қоидалар тўғрисида фикр юритилмайди. Маъмурий актни ижро этиш бу мустақил тадқиқот мавзуси бўлиб, мисол учун Германия, Япония каби давлатларда бу ҳақида алоҳида қонунлар мавжуд. Ўзбекистон Республикасининг МТТҚ Қонунда ушбу масаланинг тартибга солиниши маъмурий актни қабул қилиш ва ижро этишнинг яхлит масала сифатида тартибга солинишга зарурат билан тавсифлаш мумкин. Мисол учун қаранг.: Пуделька Й. Право административных процедур и административно-процессуальное право в государствах Центральной Азии - краткий обзор современного состояния. // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. - М.: Инфотропик Медиа, 2015. - С. 442 (Pudelka J. The law of administrative procedures and administrative procedure law in the states of Central Asia - a brief overview of the current state. // Yearbook of Public Law 2016: Administrative Act. - M.: Infotropic Media, 2015. - P. 442); Jens Deppe. A synopsis of administrative enforcement in German Law // Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 119.

41. Қонуннинг кучга киришида 12 ойлик муддатнинг ўрнатилиши мисол учун Озарбайжон тажрибасидан келиб чиққан ҳолда ижобий ҳолат сифатида баҳолашни мумкин. Қонуни татбиқ этувчиларнинг малакасини ошириш, бошқа қонунлари мувофиқлаштириш каби бир қанча чора-тадбирларни амалга оширишга имкон берилди. Қаранг.: Пуделька Й., Ежегодник публичного права 2016. Указ.соч. - С. 443 (Pudelka J., Yearbook of Public Law 2016. - P. 443).

42. Мисол учун Германия маъмурий процедуралар тўғрисидаги қонунда ҳам маъмурий ҳуқуқнинг умумий асосларига оид кўплаб қоидалар мавжуд. Қаранг.: Jens Deppe. About the reform of the Administrative Law and Draft Law "On Administrative Procedures" // Administrative law reform in Uzbekistan experiences and problems from the legal viewpoint. Collection of seminar papers. - Nagoya, 2008. - P. 12.